

Repertoriul jurisprudenței

Cauza C-236/23

Mutuelle assurance des travailleurs mutualistes (Matmut)

împotriva

TN

și

MAAF assurances SA

și

Fonds de garantie des assurances obligatoires de dommages (FGAO)

și

PQ

[cerere de decizie preliminară formulată de Cour de cassation (Franța)]

Hotărârea Curții (Camera întâi) din 19 septembrie 2024

„Trimitere preliminară – Asigurare obligatorie de răspundere civilă auto – Directiva 2009/103/CE – Articolele 3 și 13 – Contract de asigurare încheiat pe baza unei declarații false intenționate referitoare la conducătorul auto obișnuit – Reglementare națională care declară opozabilitatea față de «pasagerul victimă», care este totodată titularul poliței de asigurare, a nulității contractului de asigurare ce rezultă dintr-o declarație falsă intenționată făcută de acesta din urmă la momentul încheierii contractului – Abuz de drept – Acțiune îndreptată împotriva titularului poliței de asigurare în vederea angajării răspunderii sale pentru declarația sa falsă intenționată”

Apropierea legislațiilor – Asigurarea de răspundere civilă auto – Întinderea garanției în favoarea terților furnizate de asigurarea obligatorie – Reglementare națională care prevede opozabilitatea față de pasagerul victimă a nulității contractelor de asigurare încheiate pe baza unor declarații false ale titularului poliței de asigurare – Reglementare națională care prevede posibilitatea asiguratorului de a introduce o acțiune împotriva titularului poliței de asigurare în vederea obținerii rambursării integrale a sumelor plătite în executarea contractului de asigurare – Inadmisibilitate – Condiții – Excepție – Abuz de drept

[Directiva 2009/103 a Parlamentului European și a Consiliului, art. 3 primul paragraf și art. 13 alin. (1)]

(a se vedea punctele 32, 33, 35, 37-43, 46, 47 și 50-66 și dispozitivul)

Rezumat

Sesizată cu titlu preliminar de Cour de cassation (Curtea de Casație, Franța), Curtea precizează întinderea garanției furnizate terților victime de asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto. Astfel, ea arată că Directiva 2009/103¹ se opune – cu excepția cazului în care este vorba despre un abuz de drept – unei reglementări naționale care ar face opozabilă pasagerului unui vehicul, victimă a unui accident de circulație, care este totodată titularul poliței de asigurare, nulitatea unui contract de asigurare de răspundere civilă auto care rezultă dintr-o declarație falsă a acestui titular făcută la încheierea contractului. În caz de inopozabilitate a unei atari nulități unui astfel de pasager victimă și de absență a unui abuz de drept, aceeași directivă se opune unei reglementări naționale care permite asiguratorului să exercite o acțiune împotriva acestui pasager pentru a obține rambursarea sumelor plătite în executarea contractului de asigurare.

În luna octombrie 2012, PQ a încheiat un contract de asigurare auto cu Matmut, declarând că era unicul conducător al vehiculului asigurat. În luna septembrie 2013, acest vehicul, condus de TN, care se afla în stare de ebrietate, a fost implicat într-un accident de circulație cu un alt vehicul, asigurat de o altă companie. PQ, care era pasager în primul vehicul, a fost rănit în acest accident.

Urmărit penal în fața tribunal correctionnel (Tribunalul Corecțional, Franța), TN a fost declarat vinovat printre altele de vătămare corporală din culpă a lui PQ. Această instanță a constatat nulitatea contractului de asigurare în cauză pentru declarația falsă intenționată a titularului poliței de asigurare în ceea ce privește identitatea conducătorului obișnuit al vehiculului respectiv. Această hotărâre a fost confirmată de cour d'appel de Lyon (Curtea de Apel din Lyon, Franța), care a reținut însă că nulitatea contractului de asigurare în cauză este inopozabilă lui PQ, întrucât, în temeiul dreptului Uniunii Europene, nulitatea unui contract de asigurare pentru declarația falsă intenționată a asiguratului nu este opozabilă victimelor unui accident de circulație sau succesorilor în drepturi ai acestora.

Sesizată cu recursul introdus împotriva acestei hotărâri, instanța de trimitere ridică problema dacă nulitatea unui contract de asigurare poate fi opusă pasagerului victimă atunci când acesta este totodată titularul poliței de asigurare și autorul declarației false intenționate care a determinat nulitatea acestui contract. Ea ridică în egală măsură problema dacă, în ipoteza în care această nulitate ar fi declarată inopozabilă unei astfel de victime, asiguratorul ar putea exercita o acțiune împotriva acestei victime pentru a obține rambursarea tuturor sumelor pe care i le-a plătit în executarea contractului.

Aprecierea Curții

În primul rând, Curtea amintește că obiectivul de protecție a victimelor accidentelor cauzate de aceste vehicule a fost urmărit și consolidat în mod constant de legiuitorul Uniunii. Ea subliniază că, în temeiul Directivei 2009/103², o companie de asigurare de răspundere civilă auto nu poate refuza despăgubirea terților victime ale unui accident cauzat de un vehicul asigurat prevalându-se de dispoziții legale sau de clauze contractuale conținute într-o poliță de asigurare

¹ Articolul 3 primul paragraf și articolul 13 alineatul (1) din Directiva 2009/103/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 septembrie 2009 privind asigurarea de răspundere civilă auto și controlul obligației de asigurare a acestei răspunderi (JO 2009, L 263, p. 11).

² Și în special în temeiul articolului 13 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2009/103.

care exclude de la acoperirea oferită de asigurare pagubele cauzate terților victime ca urmare a utilizării sau a conducerii vehiculului asigurat de persoane care nu erau autorizate să conducă acel vehicul.

În ceea ce privește calitatea de victimă a unui accident de circulație, Curtea amintește că obiectivul de protecție a victimelor impune ca situația juridică a persoanei care era asigurată în vederea conducerii vehiculului, dar care era pasager al acestui vehicul la momentul aceluiași accident să fie asimilată cu cea a oricărui alt pasager care a fost victimă a acestui accident. Astfel, faptul că un pasager cu ocazia unui accident de circulație era titularul poliței de asigurare nu permite ca această persoană să fie exclusă din noțiunea de „terț victimă”³. Situația este aceeași în cazul în care titularul poliței de asigurare nu este conducătorul obișnuit al vehiculului implicat într-un accident de circulație. Prin urmare, împrejurarea că, la momentul producerii accidentului de circulație, PQ era titularul poliței de asigurare și pasagerul vehiculului în cauză nu are incidență asupra calității sale de „terț victimă”.

În al doilea rând, în ceea ce privește opozabilitatea față de PQ a nulității contractului de asigurare în cauză care rezultă din declarația sa falsă făcută la momentul încheierii acestuia cu privire la identitatea conducătorului obișnuit al vehiculului respectiv, Curtea arată că împrejurarea că o companie de asigurări a încheiat un contract de asigurare pe baza unor omisiuni sau a unor declarații false făcute de asigurat nu este de natură să permită acestei companii să opună respectiva nulitate terțului victimă în scopul de a se exonera de obligația sa de a-l despăgubi pe acesta din urmă pentru prejudiciul suferit ca urmare a unui accident cauzat de vehiculul asigurat. Astfel, o asemenea situație nu intră sub incidența singurei derogări de la obligația companiilor de asigurare de a despăgubi terții victime ale unui accident de circulație prevăzută de Directiva 2009/103⁴.

Or, ținând seama de faptul că PQ este nu numai pasagerul victimă a accidentului rutier în cauză, care urmărește să fie despăgubit, ci și titularul poliței de asigurare care este autorul declarației false intenționate ce a determinat nulitatea contractului de asigurare, Curtea subliniază că Directiva 2009/103 nu conține dispoziții care să reglementeze eventualul abuz de drept efectuat de titularul poliței de asigurare. Cu toate acestea, respectarea principiului general de drept potrivit căruia justițiabilii nu se pot prevala în mod fraudulos sau abuziv de normele dreptului Uniunii se impune acestora. În temeiul acestui principiu, un stat membru trebuie să refuze beneficiul dispozițiilor de drept al Uniunii atunci când acestea sunt invocate de o persoană nu în vederea realizării obiectivelor acestor dispoziții, ci în scopul de a beneficia de un avantaj acordat acestei persoane de dreptul Uniunii, deși condițiile obiective necesare pentru a beneficia de avantajul urmărit nu sunt îndeplinite decât formal. În speță, pe de o parte, în ceea ce privește aspectul dacă obiectivul urmărit de Directiva 2009/103 a fost atins, Curtea arată că, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, obiectivul de protecție a victimelor accidentelor de circulație pare să fie atins, PQ fiind o victimă a accidentului în cauză care urmărește să fie despăgubită. Pe de altă parte, în ceea ce privește elementul subiectiv care constă în intenția de a obține un avantaj rezultat din reglementarea Uniunii, creând în mod artificial condițiile necesare pentru obținerea sa, nu rezultă, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, că PQ a făcut declarații false cu scopul esențial de a se prevala el însuși de dispozițiile Directivei 2009/103⁵ și de a eluda o dispoziție națională referitoare la condițiile legale de nulitate a unui contract de asigurare. Astfel,

³ Astfel cum este prevăzută la articolul 13 alineatul (1) primul paragraf din Directiva 2009/103.

⁴ În temeiul articolului 13 alineatul (1) primul și al doilea paragraf, o companie de asigurări poate refuza despăgubirea terților victime ale unui accident de circulație numai în cazul în care vehiculul care a cauzat prejudiciul era utilizat sau condus de către persoane care nu erau autorizate în mod expres sau implicit și în care terții victime s-au îmbarcat voluntar în acest vehicul știind că el fusese furat.

⁵ Mai precis, de articolele 3 și 13 din Directiva 2009/103.

declarația falsă a lui PQ ar fi fost făcută pentru ca vehiculul lui TN să fie asigurat în condiții mai avantajoase decât dacă identitatea conducătorului obișnuit al acestui vehicul ar fi fost cunoscută de asigurator. Având în vedere cele de mai sus, nu rezultă, sub rezerva verificării de către instanța de trimitere, că PQ ar fi încălcat principiul interzicerii abuzului de drept. Prin urmare, nu i se poate opune nulitatea contractului de asigurare de răspundere civilă auto în discuție în litigiul principal, care rezultă din declarația falsă a lui PQ făcută la încheierea acestui contract.

În al treilea rând, în ceea ce privește posibilitatea asiguratorului de a obține de la PQ rambursarea tuturor sumelor pe care i le-a plătit în executarea contractului de asigurare printr-o acțiune întemeiată pe fapta ilicită intenționată săvârșită de PQ la încheierea acestui contract, Curtea amintește că condițiile legale de validitate a unui contract de asigurare, precum și cele referitoare la angajarea răspunderii titularului poliței de asigurare ca urmare a unor declarații false la momentul încheierii contractului de asigurare, sunt reglementate de dreptul statelor membre. Cu toate acestea, dispozițiile naționale care reglementează aceste condiții nu pot priva Directiva 2009/103 de efectul său util. Or, în împrejurări precum cele în discuție în litigiul principal, o reglementare națională care permite asiguratorului, prin intermediul unei acțiuni îndreptate împotriva pasagerului victimă, care este totodată titularul poliței de asigurare și autorul declarației false făcute la momentul încheierii contractului de asigurare, să obțină rambursarea tuturor sumelor plătite pasagerului respectiv în executarea acestui contract este susceptibilă să priveze această persoană, în mod definitiv și de manieră disproporționată, de protecția pe care Directiva 2009/103 o acordă victimelor unor asemenea accidente. Astfel, o atare reglementare este susceptibilă să limiteze în mod disproporționat dreptul acestei persoane de a fi despăgubită prin asigurarea obligatorie de răspundere civilă auto.